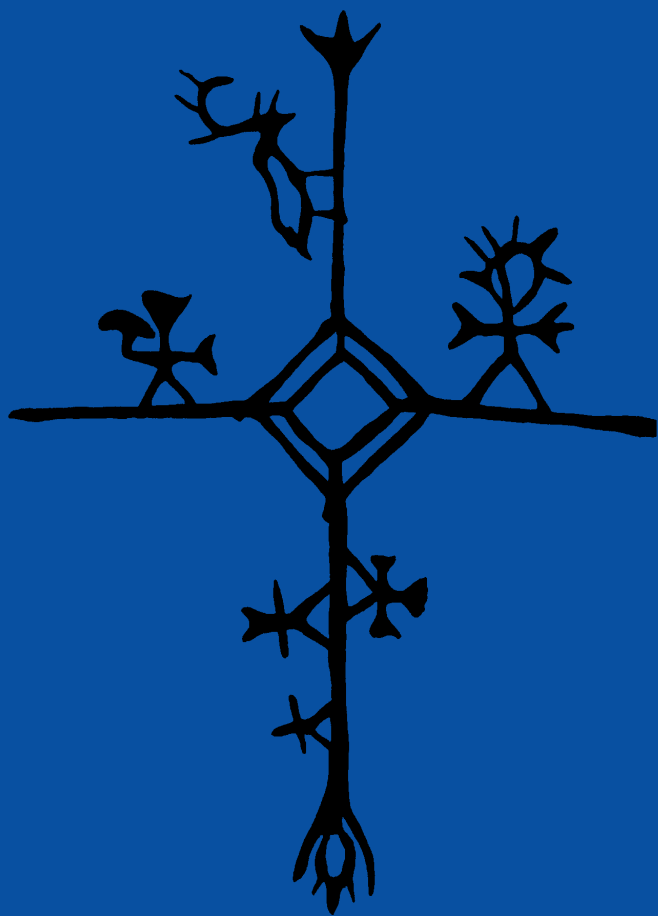
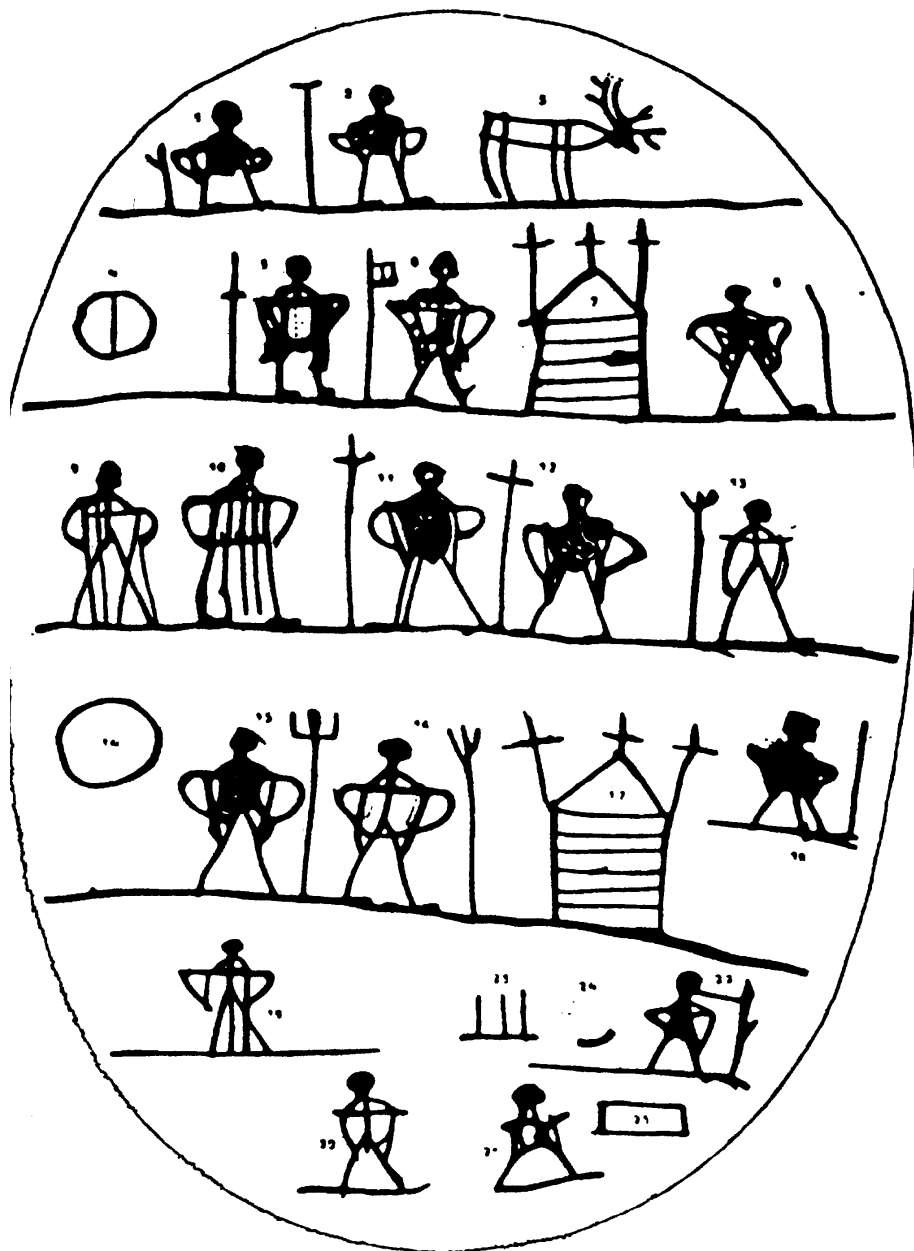

Film och musik från
Samernas land

Sápmi Ealla

FILMCENTRUM OCH FOLKETS BIO

Sápmi Ealla – Film från Samernas land

En DVD-box med film och musik om samernas historia,
kultur och identitet. För högstadiet/gymnasiet.

Med vår DVD-box Sápmi Ealla vill vi spegla den samiska kulturen och väcka intresse för de kunskaper, som fortfarande finns bevarade som en viktig del av vårt gemensamma kulturarv. Samerna är en etnisk minoritet som ofta levt i konflikt med majoritetsbefolkningen och som varit tvungen att anpassa sig till dess värderingar och normer. Samernas ursprung har diskuterats i hundratals år. Men hur ser samernas historia egentligen ut? Var står forskningen i dag? Vad innebär det att vara same i det nya IT-samhället?

I **Samerna**, tre timslånga program, berättas om den samiska historia som aldrig blev skriven. Vi får följa samerna från naturfolk till IT, högteknologi och design.

I filmen **Vägvisaren** möter oss något helt annat. Det är en Oscarsnominerad vildmarksaction, som utspelar sig i norska Finnmarken på 1000-talet.

Den frihet och kraft, närhet till naturen och respekt för allt levande som finns hos samerna kan lära oss mycket om människans förhållande till naturen. Den avspeglas även i bildkonst och poesi. I de uttrycksfulla bilderna i **Nils Nils-son Skum – den store nomaden** möter vi livet på fjället under förra seklet och i filmen **Vinden i mitt hjärta** får vi träffa poeten och musikern Nils-Aslak Valkeapää. Som ambassadör för samerna och världens urbefolkningar var han känd över hela världen. Hans poesi öppnade inte ögonen enbart för samerna utan även för andra människor i omgivningen.

Den samiska identiteten handlar också om musik. I Mari Boines sånger på CD:n **Eight Seasons** möter vi vildheten och urkraften hos ett nomadiserande jägarfolk och på CD:n **Att jojka är att leva** finner vi många uttryck för den samiska livskänslan.

Hoten mot miljön, kärnkraft, vattenkraftsutbyggnad, skogsskövling och turism är faktorer som drastiskt påverkat samesamhället och som vi får möta i Stefan Jarls filmer. **Hotet**, Ukkadus på samiska, är en dokumentär om hur kärnkraftshaveriet i Tjernobyl grep in i samernas vardag och tillvaro och förändrade den. Striden om den norska Altadammen på 1970-talet blev en väckarklocka för människor som glömt sitt samiska arv och språk. Det är en kamp som pågår än idag.

För Ragnhild, som bor i södra Sverige, blir resan tillbaka till sina samiska rötter i filmen **Trackback – samiskt liv, samisk själ**, också en kamp för att komma in i det samiska samhället – att bli erkänd av dem som redan är på insidan.

Kort om samer

Oaneha__at sámiid birra

Ett folk – fyra länder Okta álbmot – njeallje riika

Vi är samer och vi vill vara samer, utan att därför vara varken mer eller mindre än andra folk i världen.

(Ur samernas kulturpolitiska program från 1971)

Samerna är en urbefolkning i Sverige, Norge, Finland och Ryssland. Samernas traditionella bosättningsområde, Sápmi, sträcker sig i Sverige från norra Dalarna till Trekröset. Många samer bor idag utanför detta område. I Stockholm till exempel bor idag ca 2 000 samer. Men ordet Sápmi står inte bara för ett geografiskt område utan även för hela det samiska samhället. Det är svårt att säga hur många samer det finns idag. Den vanligaste siffran brukar vara 60 000, men denna siffra kan vara mycket högre. I Sverige bor idag mellan 17 000 och 18 000 samer.

Vem är same? Gii lea sápmela_?

"Jag kände mig skamsen och var full av skuld känslor, för jag tyckte att jag hade svikit. Jag hade svikit mitt folk och mig själv. Idag känner jag mig inte skamsen längre, och jag önskar att inga andra samer heller gör det, trots att de på grund av omgivningens press kanske har drivits till självförnekelse."

(Ur Jag – en same i det svenska samhället av Johannes Marainen)

Det finns en officiell definition i Sverige som säger att same är den som anser sig själv vara same, talar samiska eller har föräldrar som talar samiska hemma eller är upptagna i Sametingets röstlängd. Då kan man skriva in sig i Sametingets röstlängd och räknas därmed officiellt som same. Sametinget i Sverige grundades 1993. Det är ett folkvalt organ men samtidigt en statlig myndighet som måste lyda den svenska regeringen. Idag är ca 7 000 personer inskrivna i Sametingets röstlängd. Det betyder att en stor del av samerna i Sverige inte är inskrivna. Just nu diskuteras det mycket om vem som är same och vem som inte är det. Många tycker att det inte ska vara staten som bestämmer över detta utan samerna själva. Faktum är att det idag finns många olika sätt att uttrycka sin samiska identitet på.

En levande kultur Ealli kultuvra

"Det bara darrade där hjorden gick fram naja naja... Och hornen slog mot varandra så det brusade naja naja... Hornen rasslade och smattrade då de slog mot varandra naja naja... Den stora hjorden naja naja..."

(Ur jojken Anders Sjulssons oxrenhjörd)

Renskötseln är utan tvivel det första som en utomstående förknippar med samerna. I Sverige, där renskötseln är förbehållen dem som är av samisk härkomst, lever idag ca 2 000 samer på renskötsel. Men renskötsel är mer än en näring. Den är en viktig del av den samiska kulturen och har därmed en stor betydelse även för de samer som inte är renskötare. Att jojka, bära kolten, den samiska dräkten, och att slöjda är också en viktig del av den samiska kulturen och ett sätt att uttrycka sin samiska identitet. Det är viktigt att se den samiska kulturen som en levande kultur. Den förändras hela tiden, gammalt blandas med nytt och på detta viset uppstår till exempel modern jojk, samiskt mode och samisk design. Språket är en annan viktig del av den samiska kulturen. Samiskan är släkt med finskan och ungerskan och sedan år 2000 ett "historiskt minoritetsspråk" i Sverige. Egentligen kan man tala om "de samiska språken" eftersom det råder stora regionala skillnader. Rubrikerna i denna text är skrivna på nordsamiska som är det största samiska språket.

Minoritets- och majoritetsbefolkning

Unnitlohku – ja eanetlohkuálbmot

"Jag är en kvarleva av ett folk. Jag står maktlös i egna marker. Våra gudar krossade de. Våra trummor kassade de på elden. Vårt språk gjorde de värdelöst."

(Ur diktsamlingen Följ stigen av Paulus Utsi)

Samerna är en etnisk och språklig minoritet och många saker som är självklara för de som tillhör majoritetsbefolkningen är inte självklara för samerna. Eftersom samerna är en minoritet så förväntas de hela tiden anpassa sig till majoritetsbefolkningens krav och detta leder ibland till konflikter. Det är viktigt att förstå att samerna inte är en isolerad grupp. De har i långa tider levt ihop med andra grupper, till exempel med svenskar. Konflikter har alltid funnits och finns än idag. Men förhållandet mellan dessa grupper består inte bara av konflikter. Man har levt tillsammans, påverkat varandra och dragit nytta av varandras kunskaper. Så är det även idag.

Vill du veta mer? Hálidatgo diehtit eambbo?

Det finns mycket skrivet om och av samerna. En bra bok att börja med är *Samerna. Vårt land heter Sápmi* av Maith Håkansson (Almqvist & Wiksell Förlag, 1994). En bra hemsida att titta in på är www.sapmi.se.

Text av Barbara Kreil, social- och kulturantropolog

Samerna

del 1. Renens land

Totalt sextio tusen samer bor idag i norra Europas utmarker, ett område som överlappar fyra länder. Som jägare, fiskare och renskötare har samer levt sida vid sida med nordborna, ofta med konflikter som följd. I tre timslånga program berättas om den samiska historia som aldrig blev skriven. Det första programmet tar oss från medeltidens pälsjägare och missionärernas häxbränningar via uppror och skallmätningar runt förra sekelskiftet, till verkligheten för dagens samer.

del 2. Jägarfolket

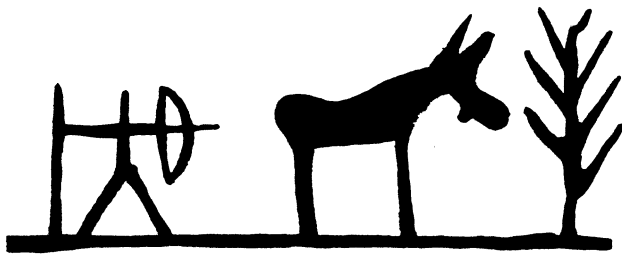
Samernas ursprung har diskuterats i hundratals år. Idag kan forskare inom arkeologi, genetik och språkvetenskap för första gången visa hur samernas förfäder kom hit som Skandinaviens första invånare. Gudabilder, hållristningar, jaktvapen och gravkammare avslöjar den samiska historien, 15 000 år tillbaka i tiden, ända till de jägare som målade sina grottor i istidens Europa.

del 3. Den nya tiden

En explosion av utveckling: från naturfolk till IT, högteknologi och design på mindre än 50 år. I det sista programmet i serien visar vi den samiska kulturen med musik, konst och litteratur men också forskning, mode, media och internet-portaler. Vi berättar om hur striden om den norska Altadammen på 1970-talet blev en väckarklocka för människor som glömt sitt samiska arv och språk. En kamp som pågår än idag.

AV MIKAEL AGATON, JOHN ERLING UTSI, LARS RENGFEIT. PRODUKTION: AGATON FILM & TELEVISION FÖR SVT/NRK. SVERIGE 2001. VARJE DEL ÄR CA 1 TIM.

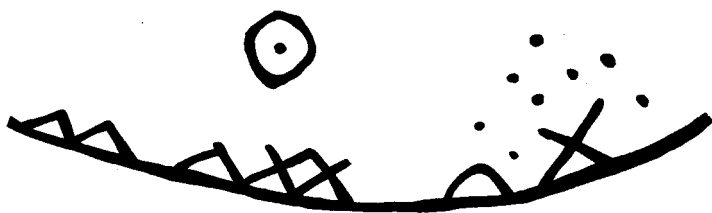
Vägvisaren Ofelas

Spännande och suggestivt sameäventyr som Oscarnominerades. Denna magnifika vildmarksactionfilm utspelar sig i norska Finnmarken på 1000-talet. Den 16-årige sameynglingen Aigin blir en dag vittne till hur några svartklädda män brutalt dödar hans föräldrar och lillasyster. Aigin blir upptäckt av gärningsmännen, som visar sig vara det kringvandrande rövarfolket tjuderna, som plundrar och dödar alla som kommer i deras väg. Trots att Aigin är sårad av en pil i armen lyckas han fly till ett sameläger i närheten där han varnar sina fränder för det annalkande hotet.

ORIGINALITITEL: VEIVISEREN/OFELAS. REGI: NILS GAUP. NORGE 1987.
1 TIM 36 MIN. REK FRÅN 11 ÅR.

FILMHANDLEDNING FINNS PÅ www.sfi.se OCH PÅ www.filmcentrum.se

MED MIKKEL GAUP, SVEIN SCHAFFENBERG, HELGI SKÚLASON, MANUS NILS GAUP, FOTO THURMANN JACOBSEN, MUSIK NILS-ASLAK VALKEAPÅÅ, PRODUKTION FILMKAMERATENE, MAYCO, NORSK FILM, THE NORWAY FILM DEVELOPMENT

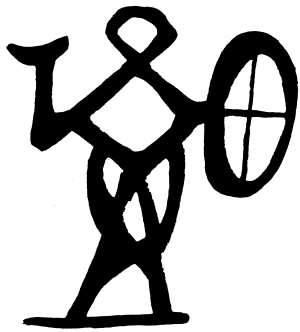
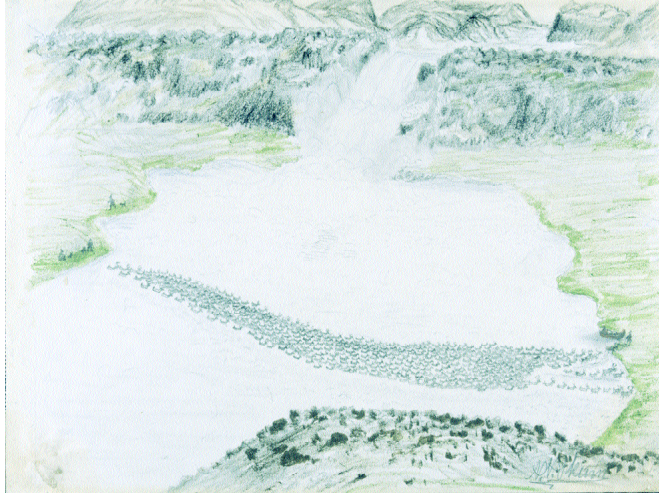
Nils Nilsson Skum – den store nomaden Eallima Govat

En dokumentär om en unik samisk konstnär. Nils Nilsson Skum (1872-1951) föddes i en nomadiserande renskötarfamilj. Från barnsben till gamla dagar följde han renen. Med tiden blev hans familj välbärgad. Men efter två svåra vintrar på 30-talet dog merparten av deras renhjord. Det var först då, vid 65 års ålder, han blev fastboende och kunde ägna sig åt konsten. Hans stora bildverk *Same Siita – Lappbyn* är ett stort dokument över de renskötande nomadernas liv.

I programmet skildras Skums liv och konst med hans bilder som utgångspunkt. Vi möter också personer som kände honom som människa och konstnär.

FILMEN ÄR GJORD AV LISBETH BLIND OCH JOHN E UTSI.
SVERIGE 2003. 29 MIN.

Dikter

av Nils Aslak Valkeapää

Länge trodde jag
att man måste göra något

Nu bara ser jag
hör
tar emot

Lever

Allt är så vackert
jag är rädd
att åter vakna upp
till den grymma världen

Behöver jag tala om
att jag tänker på dig och därför skriver

Behöver jag också säga
att jag tycker om dig

Fast det har du nog hört
redan i vindens sus

Vinden i mitt hjärta

Váimmustan lea biegga

Nils-Aslak Valkeapää, Áillohas, dog i slutet av november 2001. Han blev 58 år gammal. Som ambassadör för samerna och världens urbefolkningar var han känd över hela världen.

Áillohas startade under 60-talet något som blev en vitalisering av den samiska kulturen. Samernas traditionella musik, som fram till dess levit i det dolda lyftes fram och upp på estrader. Hans poesi öppnade inte ögonen enbart för samerna utan även för andra människor i omgivningen. Han kom att få många kollegor och efterföljare bland sitt folk. 1991 fick han Nordiska rådets litteraturpris för boken *Beaivi Áhcázan – Solen min far*. Boken är ett epos i bilder och poesi över det samiska folket.

Efter 40 år som konstnär och artist lämnar han en stor kulturskatt efter sig. Musik, böcker, bilder och skulpturer. Hans egen förklaring till sin produktivitet var att han fick all sin inspiration från naturen som visade sig för honom i form av bilder, ljud och känslor. Hans roll var budbärarens, den mellan naturen i Sameland och människan.

PROGRAMMET ÄR GJORT AV JOHS. KALVEMO OCH JOHN E. UTSI OCH ÄR EN SAMPRODUKTION MELLAN NRK SÁMI RADIO OCH SVT SÁPMI. 2002. 29 MIN.

Hotet Uhkkadus

Hotet, Uhkkadus på samiska, är en dokumentär om hur kärnkraftshaveriet i Tjernobyl grep in i samernas vardag och tillvaro. Om hur rennäringen, som i århundraden utgjort ryggraden i samernas kultur, över en natt förvandlades till hantering av världelöst radioaktivt avfall och om hur jakten och fisket samtidigt slogs ut för oöverskådlig framtid. Men Hotet är mer än en skildring av katastrofens konsekvenser och det cyniska spelet med gränsvärden. Ytterst handlar den om den ömtåliga balans mellan människa, djur och natur som är grunden för hela vår existens.

REGI: STEFAN JARL. SVERIGE 1987. 74 MINUTER.

Samernas land

En kortfilm som i ljud och bild gestaltar konflikten mellan samernas land och det svenska storsamhället.

REGI: STEFAN JARL. SVERIGE 1994. 13 MINUTER.

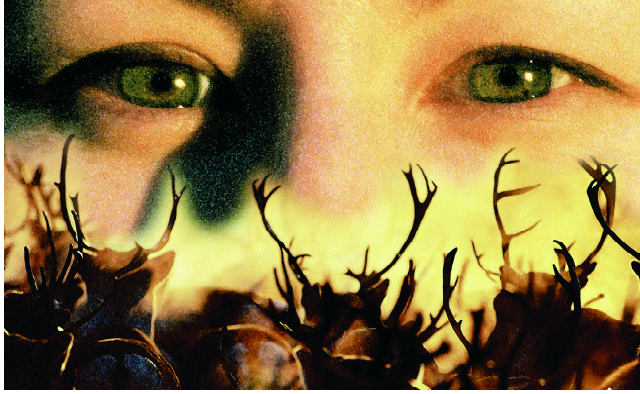
Jåvna – renskötare år 2000

Filmen handlar om den 12-årige Jåvna som vill bli renskötare. Han har redan egna renar och är ofta med de äldre samerna i rengärdet för att lära sig yrket. Jåvna berättar om sitt liv som blivande renskötare, om sitt enda möte med storstaden och sin syn på framtiden.

REGI: STEFAN JARL. SVERIGE 1992. 35 MINUTER.

FILMHANDLEDNING FINNS PÅ www.filmcentrum.se

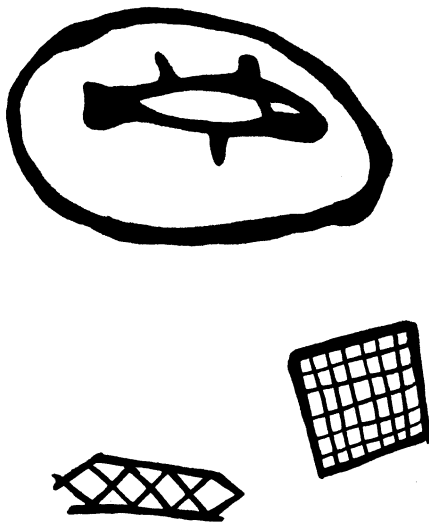

Trackback – samiskt liv, samisk själ

Om sökandet efter en egen sann identitet. Ragnhild bor i södra Sverige och bestämmer sig för att söka sig upp till norr i ett försök att finna sina samiska rötter. Med höga förväntningar kommer hon till Jokkmokk och hennes arbete att bli accepterad i det samiska samhället tar vid.

De samer som lever av renskötsel är i många ögon ansedda som "riktiga samer", men merparten av samerna äger inte renar. I filmen möter vi också renskötaren Nils-Ola som lyfter fram sin syn på vad samisk identitet är.

REGI: ANETTE NIAA. SVERIGE 2000. 22 MIN.

Krister Stoor: Att jojka är att leva

Krister Stoor kommer från Kiruna, med rötter i Orusjohka, Leavas sameby. Kärleken till jojken växte till under tidigt 1970-tal, när han lyssnade till den samiske allkonstnären Nils-Aslak Valkeapääs jojkskivor. I sökandet efter en bortglömd jojktradition, så fann han den närmare än han själv kunde ana, hos sig själv. Krister Stoor är doktorand vid institutionen för arkeologi och samiska studier, Umeå universitet och hans arbetstitel för sin avhandling är: Berättelser i tal och sång.

”Att jojka är att leva, att leva är att bli jojkad. Jojken är inte att sjunga, inte att berätta, den är en större del av en större helhet”. Med bl.a de orden inleder samens Krister Stoor den här skivan där han varvar berättande med traditionella jojkar. Krister ger både historiska tillbakablickar och en inblick i vad jojken står för. Med sig har han Markus Falk som spelar fiol, durspel och tramporgel samt Jans Heinerud på gitarr.

Mari Boine: Eight Seasons Gávcci Jahkejuogo

Boine växte upp i en liten by kallad Gamehhisnjarga, i den nordligaste delen av Norge, i en mycket religiös familj. Hon fick kämpa en hel del för att finna sin kulturella identitet som same och kunna uttrycka den i sin musik. Idag är hon välkänd och representerar både Norge och framför allt det samiska folket över hela världen. De flesta samer ser henne som en viktig "ambassadör".

Hennes musik är modern men har sitt ursprung i den samiska folkmusiken och traditionen med jojken. Den har också influenser av både jazz och rock och andra etniska musikstilar. Hon kan använda både afrikanska trummor och indianska flöjter, men har ändå kvar sin säregna stil.

TIDIGARE SKIVOR UTGIVNA AV MARI BOINE:

1985	JASKATVUO A MANNÁ (ETTER STILLHETEN)
1989	GULA GULA (HØR STAMMØDRENE'S STEMME)
1993	GOASKINVIELLJA (ØRNEBRØR)
1994	LEAHKASTIN
1996	RADIANT WARMTH
1996	EALLIN (LIVE)
1998	BÁLVVOSLATJNA / ROOM OF WORSHIP
2002	EIGHT SEASONS/GÁVCCI JAHKEJUOGU

Anteckningar

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

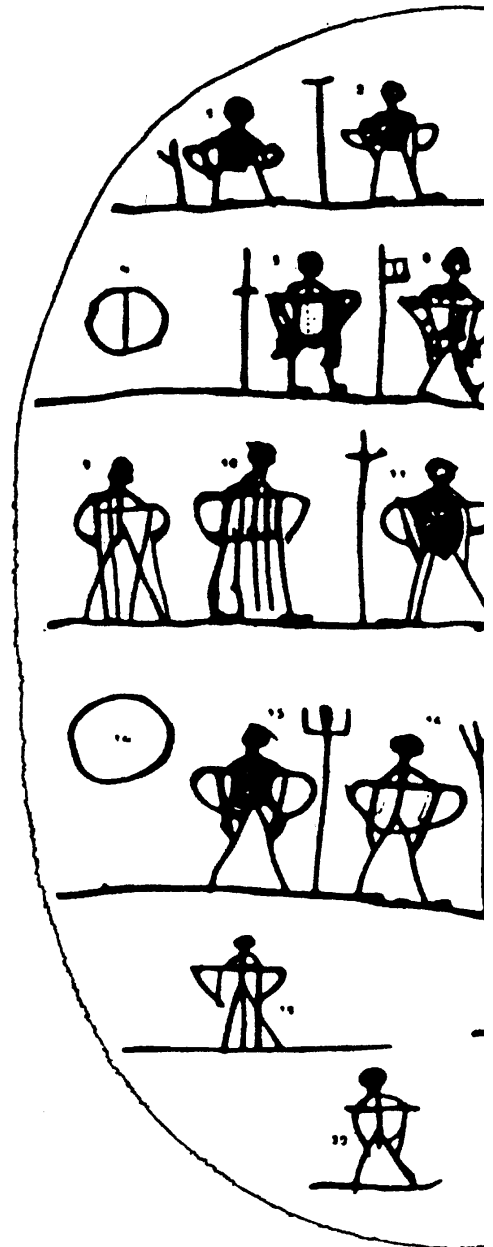
Alla illustrationer i form av trumteckningar kommer från Nordiska Museet, också bilderna på sid 10-11 på och av Nils Nilsson Skum.

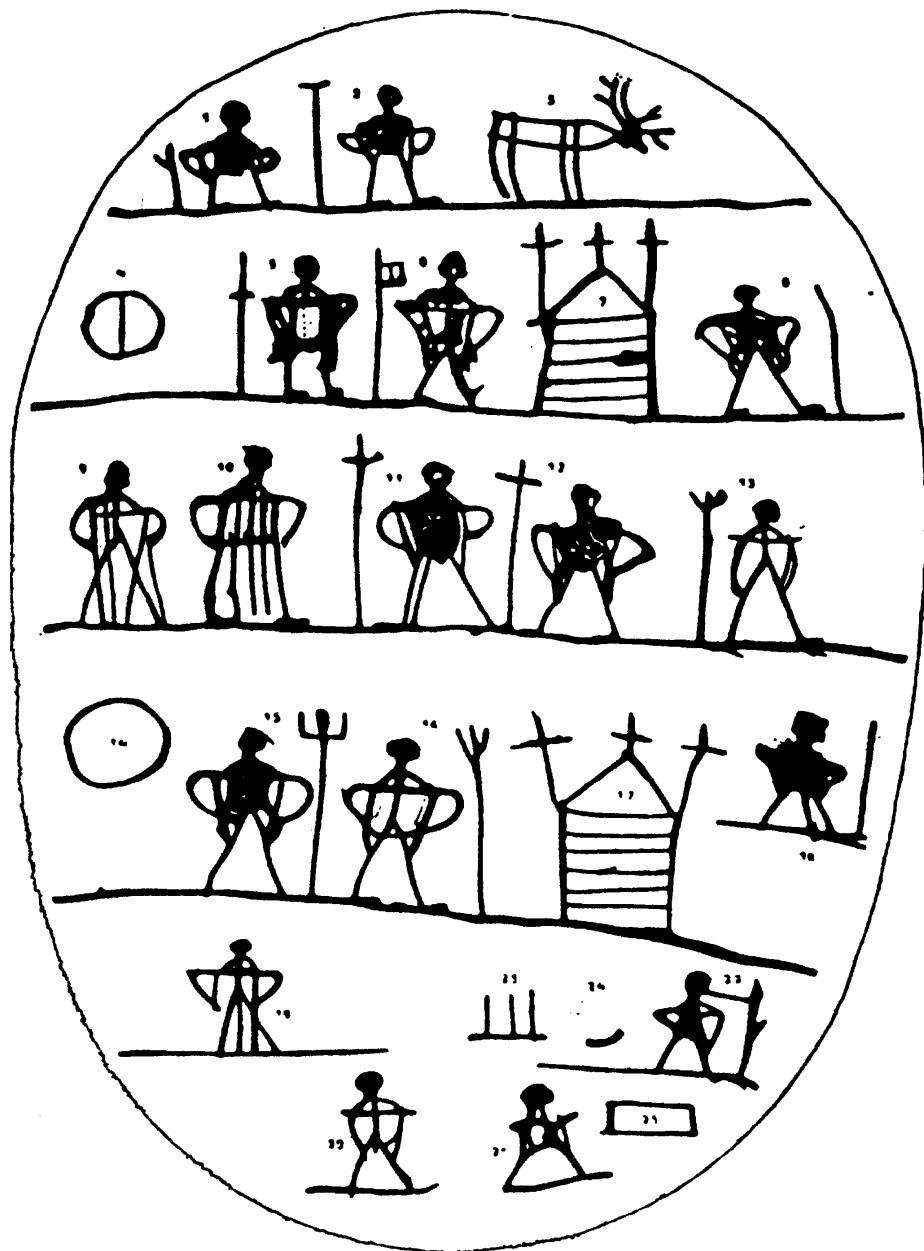
Bilden på Mari Boine, sid 20, från Universal Music.

Grafisk form: Sara Henrikson, SMAK Produktion HB

Tryck: Grafiska Punkten AB, Växjö 2003.

"Sapmi Eálla – Film från Samernas land" är producerat av FilmCentrum och Folkets Bio med stöd av Jordbruksdepartementet.

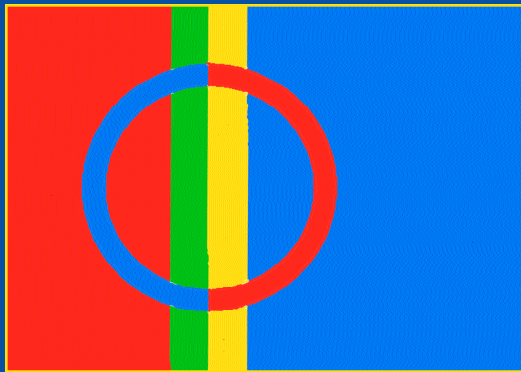
Sápmi Ealla – Film från Samernas land

En DVD-box med 8 filmer och musik om samernas historia,
kultur och identitet. För högstadiet/gymnasiet.

Erbjudande! 500 kronor per box!

(plus moms och frakt)

Beställ boxen på: bestallning@filmcentrum.se

FilmCentrum kan förmedla filmare och föreläsare
med anknytning till boxens innehåll.

Kontakta Lena Wallfelt: 08-545 275 07, lena@filmcentrum.se

FilmCentrum
tel 08-545 275 00
www.filmcentrum.se

Folkets Bio
tel 08-545 275 20
www.folketsbio.se